

Praktinė bendrinės lietuvių kalbos gramatika: tarp kalbos sistemos ir vartosenos

Praktinių gramatikų būna įvairių: vienos yra skirtos mokytis lietuvių kalbos jos nemokantiems, kitos edukaciniais tikslais pateikia kalbos gramatikos žinių santrauką gimtakalbiams. Bet gali jos ir išsamiau aprašyti skirtingų kalbos lygmenų vienetų sistemas, suteikdamos daugiau žinių apie kalbą, jos vienetų įvairovę. Pristatoma *Praktinė bendrinės lietuvių kalbos gramatika* (toliau - *Praktinė gramatika*; *Gramatika*) didžiaja dalimi priklauso trečiajai paminėtai gramatikų grupei.

Albinas DRUKTEINIS

Klaipėdos universitetas

Tačiau tai nėra esančių kalbos gramatikos aprašų platesnis ar siauresnis perrašymas. Jos savitumas reiškiasi keleriopai. Kad ir yra nemažai kalbos gramatinės sistemos aprašų (tritolmė *Lietuvių kalbos gramatika*; 1965, 1971, 1986; keli, kai kurie skirtingi *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos* leidimai; studijoms skirti atskirų gramatikos dalių sisteminiai aprašai), bet net ir tam tikro kalbos lygmens vienetų klasifikavimas, interpretavimas skirtingų autorių nėra vienodas. Kalbos reiškinių samprata keičiasi ir dėl naujų tyrimų, galiausiai medžiagos atranka, platesnis ar siauresnis aptarimas, akcentai priklauso nuo bendrųjų rengiamo leidinio tikslų. *Praktinės gramatikos* rengėjų tikslas buvo keturių kalbos lygmenų – fonetikos, morfologijos, žodžių darybos ir sintaksės – vienetus aprašyti taip, kad būtų pateikta pagrindinė informacija apie to lygmens vienetų sistemą ir įvairiais būdais parodyti vartosenai aktualūs reiškiniai, atvejai, problemiški dalykai.

Į kiekvieno lygmens kalbos vienetų klasifikacijas patenkantys vartosenos atvejai laikomi norminiais, kad ir šalutinės vartosenos, tinkantys bendrinei kalbai. Nepakliuvę į aprašą atvejai laikomi netinkantys bendrinei kalbai, koku nors laipsniu nenorminiai, bet jų klaidingumo lygis nėra komentuojamas ir nustatinėjamas, tai paliekama spręsti kalbos normintojams arba jau yra nustatyta. Paprastai yra aptariami probleminiai, pakraštiniai sistemos vienetai, kurie iš dalies neatitinka sisteminių požymių, bet iš tradicijos ar dėl ribų neaiškumo priskiriami kalbos sistemai. Kai kada jie paaiškinami ne bendrosiomis sistemos ypatybėmis, bet vartosenos poreikių ar polinkių nulemtais dėsningumais. Norminiams gali būti priskiriami net ir visai kalbos sistemos požymių neatitinkantys vartosenos atvejai. Tada aiškiai apibūdinamos tos reiškinio ypatybės ir nurodomi norminiai laikomi, bet sistemos neatitinkantys atvejai. Tarkim, *Gramatikoje* nurodoma (p. 60–61), kad lietuviškuose žodžiuose priebalsiai, net ir keli, prieš užpakalinės eilės balsius *a, o, u, ū* tariami kietai *o*, prieš priešakinės eilės balsius *e, é, i, y* tariami minkštai (išskyrus kai kuriuos dėsningus nukrypimus), pavyzdžiui, aktualūs garsų junginiai su *l*: *baldas, vilkas, kulka, geltonas, valdomas* (neveikiamosios rūšies dalyvis), *nekalbus, kaltūnas* „į gniutulą susivėlę plaukai“ (taip pat ir vardai: *Valdas, Vilma*), **bet** *smulkmena, kalkės, alksnis, Baltija, baltymas*. Tas griežtas dėsningumas veikia ir nelietuviškuose žodžiuose, pvz.: *kultas, pultas* „stalas, stendas su valdymo ir matavimo prietaisais; įtaisas natoms pasidėti“, *pulsas, paltas, koltas, kolba, balkonas, buldogas, albumas, kultūra*, **bet** *alternatyva, buhalteris, lietpaltis*. Nors nurodoma, kad kalbos norma leidžia vartoti keletą žodžių – *polka, valsas, alfa* – kaip variantus su minkštuoju balsiu *l*, kalbos sistema rodo, kad ilgainiui kalbos sistemos nenumatyti atvejai turėtų nunykti ir norma keistis.

Kadangi gramatikos aprašas ribojamas bendrine kalba, į ją, kaip esantys už bendrinės kalbos ribų, nepatenka ir tarminiai vartosenos atvejai. Vienodai netinkantys bendrinei kalbai laikomi ir žargoninis tarptautinio žodžio tarimas **pykas* (*pikas* „trumpas veiklos suaktyvėjimas; viršūnė“), ir tarminis trumpinimas **pasakis, *padaris* (*pasakys, padarys*). Jei norma nėra griežta tarminio varianto atžvilgiu, santykis su sisteminiiais požymiais komentuojamas plačiau. Pavyzdžiui, būdvardiškieji žodžiai (būdvardžiai, dalyviai, būdvardiškieji įvardžiai, skaitvardžiai) sakiniuose yra derinami gimine su daiktavardiškais žodžiais (daiktavardžiais, daiktavardiniais įvardžiais), tarkim, kalbamuoju atveju tarinio pozicijoje: *Vyrai buvo parėję; Moterys buvo pavargusios*. Norma leidžia vartoti šalutinį, labiau tarminį variantą su vyriškosios giminės forma moteriškosios

giminės daiktavardžio požymiui nurodyti: *Moterys buvo **pavargę**; Pirmus skrydžius bitės bando / Iš drevių **išlindę***. Gramatikoje (p. 507) nurodoma, kad tai neatitinka kalbos (būdvardiškųjų žodžių vartojimo) sisteminių ypatybių, ir be papildomo pagrindimo norma negalėtų būti laikoma. Kita vertus, kai kada yra pavartojama tarinio neveikiamąjo dalyvio bevardės giminės forma su vyriškosios ar moteriškosios giminės veiksmu, pvz.: *Senų **miškai mylėta**; Mūsų tėvelių visos tos **giesmės mokėta***. O veikiamųjų dalyvių bevardė ir vyriškoji giminė sutampa, tad galbūt minėtų pavyzdžių *pavargę, išlindę* net ne vyriškosios, o bevardės giminės veikiamosios rūšies dalyvis.

Tokių ar panašių atvejų vartosenos vertinimo matas yra bendrieji ar daliniai sisteminiai požymiai ir jais remiantis reiškinyje priskiriamas bendrinės kalbos vartosenai, kad ir periferinei. Tokių ypatybių neturinčius atvejus reikia pripažinti kaip pavienius, nykstančius, normos toleruojamus dėl vartosenos tradicijos.

Taip Gramatikoje nustatomas santykis tarp sistemos ir vartosenos, kalbos sisteminiai požymiai yra suorientuojami į praktinius, vartosenos nulemtus reiškinius ir parodomas norminimo galimybės.

Toliau straipsnyje bus aptariami įdomesni, vartosenai aktualesni aprašo fragmentai, skirtingai pagrindžiantys minimų atvejų priskyrimą sisteminiams tam tikro kalbos lygmens reiškiniams, norminei vartosenai. Kartu tuo bus parodoma, kaip suprasti *Praktinę gramatiką* ir ja naudotis.

Šiek tiek sunkiau pasinaudoti informacija abejonių keliančiais vartosenos atvejais, kai tiesiogiai tie problemiški atvejai nėra aptariami ir patarimai nepateikiami – apsispręsti reikia gretinant su tam tikromis aprašo vietomis, padedančiomis suprasti ir spręsti kokią nors kalbos vartosenos problemą ar parinkti kalbos vienetų variantus. Pavyzdžiui, III dalies *Žodžių daryba* skyrelyje „Moterų pavardžių daryba“ (p. 425–126) pasakoma, kad šeiminės padėties nerodančios moterų pavardės sudaromos su galūne *-ė*, pvz.: *Kazlauskas – Kazlauskė, Daukša – Daušė, Dagys – Dagė, Vaitkus – Vaitkė* ir pan. Sistemine šio reiškinio ypatybė yra ta, kad moterų pavardės yra sudaromos iš vyro pavardės, o ne ji perimama. Todėl ir iš vyrų pavardžių *Lapė, Pempė, Lingė* moterų pavardės yra **sudaromos**, moterų pavardžių galūnė *-ė* yra pirmiausia darybos elementas, o kartu ir kaitybos. Juk su tuo darybiniu elementu moters pavardę galima sudaryti iš bet kurios galūnės vyro pavardės. Pasirodę siūlymai leisti moters pavardę užrašyti su galūne *-a*, jei vyro pavardė taip pat baigiasi galūne *-a* (*Daukša – *Daukša*), prieštarautų moterų

pavardžių darybos principui – tai būtų ne daryba, o pavardės perėmimas, juk iš kitų pavardžių nesiūloma taip sudarinėti. Šiuo atveju *Praktinėje gramatikoje* aptarta moterų pavardžių darybos kaip dėsningumo ypatybė atmeta atsitiktines, nesistemines interpretacijas.

Panašus, nors ir kiek kitoks atvejis yra su asmenų pavadinimais pagal šalies pavadinimą. Aprašoma asmenų pavadinimų pagal šalies pavadinimą daryba su priesaga *-ietis* (*Afganistanas – afganistanietis, Čadas – čadietis*, dar plg. *Argentina – argentinietis, Vietnamas – vietnamietis*) ir paminima, kad iš šalių pavadinimų su priesaga *-ija* gyventojų pavadinimas sudaromas išleidžiant *-ij-*, pvz.: *Indonezija – indonezietis, Jordanija – jordanietis* (p. 400). Kokių nors vartosenos taisyklingumo komentarų nepateikiama. Tai sako, kad tokia daryba yra sisteminė ir esantys nukrypimai laikytini išimtimis, net jei jie yra gana reguliarūs kokiai nors pavadinimų grupei. Mums artimų ir pažįstamų šalių gyventojų pavadinimai (*Lenkija – lenkas, Latvija – latvis, Estija – estas, Vokietija – vokieitis, Austrija – austras* ir t. t.) sutampa su tautos atstovo pavadinimu, taip kaip *lietuvis* yra nebūtinai Lietuvos gyventojas, bet tautinį priklausymą rodantis asmens pavadinimas. Nors tai visuotinai vartojama ir įteisinta, tačiau kartu ir dviprasmiška, kai kada gali kelti neaiškumą tekste – ar kalbama apie tautos atstovą, ar apie šalies gyventoją. Vadinasi, tik nusistovėjusiais, aiškiais atvejais bendrėsios darybos neatitinkantys, bet vartosenos reguliarumo įgavę pavadinimai laikytini nevartotiniais. Tolimesnių šalių, ypač kurių gyventojų tautinis priklausymas neaiškus, nežinomas ar tiesiog įvairus, gyventojų pavadinimai iš šalių pavadinimų su priesaga *-ija* visiškai dėsningai gali būti sudaromi su priesaga *-ietis*, net tokių kaip *Kinija – kinietis*. Ir tik vartosenos paplitimas gali nulemti, prie kurios grupės ilgainiui pritaps – prie bendro dėsningumo žodžių su priesaga *-ietis* ar prie reguliarios išimties žodžių be priesagos.

Neretai yra nurodomos tam tikros vartosenos normos aptarus sistemines kalbinio reiškinių ypatybes. Aprašant aktualiausias balsių tarties normas sakoma, kad balsių samplaika (skiemenu ar žodžių sandūroje susiję balsiai), arba hiatas, nenaikinama nei lietuviškos kilmės, nei pasiskolintuose žodžiuose – balsiai tariami atskirai, ir jei vienas iš balsių yra *i*, gali būti įterpiamas *j* (p. 47–48), pvz.: *entuziazmas, čempionas, sociumas, klientas*. Tarčiai aktualios tos samplaikos su *i*, kuriose šis balsis eina prieš kitą balsį, nes panašu į lietuvišką ir kai kurių tarptautinių žodžių minkštumo ženklą, plg.: *keliaklupsčias, futliaras, kaliošas, balionas, gniužulas, valiuta*. Atpažinti balsių sandūrą ar minkštumo ženklą

padedą originalusis (kalbos, iš kurios yra kilęs) žodis: jei toje kalboje yra garsas *i* (ir raidė užrašytame žodyje), jį kaip garsą reikia ištarti ir lietuvių kalboje, jei ten dėl įvairių priežasčių yra tik minkštas priebalsis (nėra raidės *i* prieš balsę), tai lietuvių kalboje priebalsio minkštumas pažymimas minkštumo ženklu ir atitinka lietuviškų žodžių tarimą (*kelias*, *griovys*, *kliuvinys*). Originalusis žodis yra nurodomas tarptautinių žodžių žodynuose. Atpažinimo būdo neaprašoma, matyt, dėl aprašo glaudinimo, bet bendroji formuluotė aiškiai rodo sisteminės ypatybės. Toliau paminimos normos nurodytos išimtys, leidžiančios dvejopai tarti minėtas poras žodžiuose, *jubiliatas*, *melioracija*, *kioskas*, *biblioteka*. Bet sisteminiai požymiai nepagrindžia išimčių: pirmojo žodžio originalusis atitikmuo yra be balsio *i*, tik minkštas priebalsis (lotynų kalboje) ar *j* virtęs tarpinėje (prancūzų) kalboje, kitų žodžių originaliuosiuose atitikmenyse yra garsai (ir raidės) *i*, tad tikėtina balsių samplaika. Norma nustatyta nuolaidžiau įvertinant vartosenos paplitimui, bet ir labai klaidingi variantai gali būti paplitę, tad nesisteminių atvejų pripažinimas nėra perspektyvus norminant kalbos vartoseną.

Paminėtieji ir kiti tarties dalykai pakliūva į bendresnius skyrelius „Balsių žymėjimas raidėmis ir tarties normos“, „Priebalsių žymėjimas raidėmis ir tarties normos“, „Aktualiausios dvigarsių tarties normos“, kad ir nėra atskirų skyrelių probleminiams tarties atvejams.

Kai kada vartosenos normos aptariamos ir nukrypimai nuo jų komentuojami pratęsiant sisteminių ypatybių aprašą, be savarankiškų skyrelių. Vartosenoje įvairovės atsiranda reiškiant asmenis pavadinančių daiktavardžių giminę. Giminės kategorijos apraše (III dalis. Morfologija) po vyriškosios giminės formos apibendrinamosios reikšmės apibūdinimo atkreipiamas dėmesys į tai, kad „pastebima tendencija išvengti diskriminaciją dėl platesnės vyriškosios giminės funkcijos“ ir tai „skatina perteklinę moteriškosios giminės daugiskaitos formų vartoseną oficialiajame diskurse“ (p. 164). Kai tekste nėra minimi kurios nors giminės asmenys, o kalbama apskritai apie „tam tikrus titulus, mokslo ar kvalifikacinius laipsnius, pedagoginius vardus ir pan.“, vartojama apibendrinamosios reikšmės vyriškoji giminė, ir tai yra ne lyties klausimas, o kalbos ypatybė. Švelnus pateisinimas dėl nekalbinių priežasčių gali būti formuluojamas ir griežčiau: dėliodami skelbimuose galūnę *-ė* prie kviečiamų darbuotojų pareigų (reikia *buhalterio (-ės)*), naikiname apibendrintos vyriškosios giminės reikšmę, o kaip tik turėtume ją vartoti ir skatinti suprasti šią kalbos ypatybę. Kalboje yra ir kitų bendrinamosios reikšmės formos vartosenos atvejų.

Tarkim, pasakymas *Saulė **teka** rytuose, o **leidžiasi** vakaruose* nereiškia, kad ji šiuo metu teka ar leidžiasi, net ir negalėtų ji tuo pat metu ir tekėti, ir leistis. Taigi tokiam pasakyme esamojo laiko forma nereiškia dabar vykstančio veiksmo – taip vyko, vyksta kasdien ir vyks ateityje. Apibendrinamosios reikšmės formas reikia skatinti vartoti, kad nesitrauktų iš kalbos sistemos.

Keblesniems vartosenos atvejams aptarti gali būti atskiri skyreliai, jų daugiau yra IV dalyje *Sintaksė*.

Apie derinimo įvairovę

Kalbant, rašant gana dažnai prireikia būdvardžiais ir kitais būdvardiškais žodžiais apibūdinti tai, kas išreikšta daiktavardžiais. Pirmųjų formos yra parenkamos paprastai pagal atitinkamų daiktavardžių linksnį, skaičių ir giminę. Toks derinimas lietuvių kalboje yra gana griežtas ir aiškus. Kai būdvardiškieji žodžiai sakinyje eina pažyminiais, kokių nors sunkumų vartosenoje nekyla. Nebent reikia suderinti vieną derinamąjį žodį su keliais skirtingas formas turinčiais daiktavardžiais. Tada derinama su artimiausiu daiktavardžiu, pvz.: **Lieknos pušys ir beržai tarsi lenktyniaudami stiebėsi į viršų; Nusekė upeliai ir net upės – besniegių žiemų padarinys.**

Sunkiau parinkti reikiamas formas, jei reikia suderinti žodžių grupėmis reiškiamas sakinio dalis. Tiems vartosenos sunkumams paskirtas gana platus poskyris „Derinamųjų formų parinkimo įvairovė“. Kalbamosios žodžių grupės susidaro esant sudėtiniam veiksniui ir būdvardiškais žodžiais reiškiamam sudėtiniam tariniui. Svarbiausia poskyrio mintis yra ta, kad priklausomųjų žodžių formos gana dažnai gali būti parenkamos semantiškai, ne pagal pagrindinio žodžio formas. Tada įprasto formų derinimo nėra, bet nederėjimas yra paaiškinamas kategorijų (dažniausiai skaičiaus) semantikos atitikimu, todėl galimas laikyti dėsningu ir norminiu. Sakinyje *Yra buvę daug sukrėtimų toje bendruomenėje* savaime suprantamas semantinis derinimas skaičiumi yra tarp yra **buvę** ir **daug sukrėtimų**, nes tiesioginį sintaksinį ryšį turintys *buvę* ir *daug (sukrėtimų)* yra priklausomasis žodis, todėl lieka už tiesioginio sintaksinio ryšio ribų) neturi bendrų gramatinių kategorijų – *daug* yra nekaitomas žodis. Taigi tarinio forma parenkama pagal sintaksinio partnerio semantiką „daug“.

Daugumo reikšmė gali būti semantinis daugiskaitos formos parinkimo pagrindas net jei tiesioginis ryšys yra su vienaskaitos formą turinčiu žodžiu, pvz.: *Buvo*

įkinkyti keletas stiprių arklių; **Pusė** protestuotojų jau buvo **išskleidę** plakatus ir pasiruošę kalboms. Tokią semantiką palaiko ir tiesioginio sintaksinio ryšio neturintis žodis (*arklių, protestuotojų*).

Jei daugumo, tam tikro kiekio reikšmę turintis žodis yra konkretus, junginyje turintis kiekio nusakymo paskirtį, galima rinktis ir semantinę, ir gramatinę formos parinkimo būdą, plg.: *Nedidelis būrelis vaikų jau buvo parėję* ir *Didžiulis pulkas pempių jau buvo nutūpęs į pievą*. Kai kada forma parenkama semantiškai net pagal žodį, esantį už siejamų sakinio dalių ribų, pvz.: *Daug mokytojų kartu buvo įpratę žvelgti į savo mokinius ne kaip į mokymosi partnerius*. Tarinys *buvo įpratę* turi sintaksinį ryšį su sudėtinio veiksniu *daug kartu*, bet veiksnio daiktavardis yra moteriškosios giminės, tad lyg ir turėtų būti parinkta atitinkama tarinio forma. Tačiau semantiškai sakinio prasmei yra svarbus vyriškosios giminės pažymins *mokytojų* (prisiminkime apibendrinamąją vyriškąją giminę pavadinant profesijas) ir jis nulemia tarinio formos parinkimą.

Aptartieji ir kiti poskyryje paminėti žodžių grupėmis išreikštų sakinio dalių derinimo atvejai rodo, kad čia bent kiek griežtesnių dėsningumų nėra, formos gali būti parenkamos ir gramatiškai, ir semantiškai, todėl vartosenai tinka ir vienoks, ir kitoks būdas. Tai lemia autorius ir bendroji teksto prasmė, bet normos pažeidimais negali būti laikoma.

Retesni formų valdymo atvejai

Kiekvienoje kalboje yra daug tarptautinių žodžių, dažniausiai įvairių veiklos sričių paplitusių ar ne taip dažnai vartojamų terminų, atitinkamų veiksmų ar ypatybių pavadinimų. Pastarieji žodžiai, kaip ir lietuviškieji, turi savybę prisijungti tam tikro linksnio daiktavardžius ar juos pakeičiančius įvardžius.

Tarptautinių žodžių valdomos formos gali būti parenkamos vadovaujantis skirtingais kriterijais. Dažniau ieškoma panašios reikšmės lietuviškų žodžių ar parenkama santykiui tinkanti kito tarptautinio žodžio reikšmė ir pritaikomas jų valdymo modelis. Literatūroje nurodoma, kad sinonimiškų lietuviškų žodžių valdymo analogija yra pagrindinis tarptautinių žodžių valdomų formų parinkimo kriterijus. Jis pritaikomas ne visada, bet iš principo tinkamas. Tačiau valdymo variantų yra nemažai ir tai lemia skirtingos priežastys. Tarptautinis žodis, kaip ir lietuviškas, gali turėti skirtingas reikšmes ir jas atitinkančius lietuviškus žodžius, valdančius skirtingas formas, tada tarptautinio žodžio valdomoji forma priklauso

nuo to, kokia reikšmė jis pavartotas, o ji suprantama iš sakinio konteksto. Pavyzdžiui, *oponuoti* žodynuose pateikiamas reikšmėmis „būti oponentu“ (*oponuoti disertaciją*), ir „prieštarauti“ (*oponuoti pranešėjui, teiginiams*). Pirmoji reikšmė gali būti perteikiama lietuvišku žodžiu *vertinti*, valdančiu galininką, todėl tokia forma ir parenkama.

Kai kada vienos reikšmės tarptautinį žodį galima aiškinti skirtingo valdymo lietuviškais sinonimais. Žodis *diskutuoti* vienuose žodynuose aiškinamas lietuviškais žodžiais *ginčytis, dalyvauti diskusijoje* ir tai lemia prielinksninių konstrukcijų *apie ką nors, dėl ko nors* ar įnagininko konstrukcijos *koku nors klausimu, kokia nors tema* valdymą. Bet kituose žodynuose tarp aiškinimo žodžių yra ir *aptarti, svarstyti*, o šie valdo galininką. Kad ir retokai, tekstuose galininkinio valdymo pasitaiko, plg.: *Lietuvos vyriausybė diskutavo galimas derybas su bolševikais*. Tokie valdymo skirtumai lietuviškų atitikmenų kriterijų daro ne visai patikimą.

Tarptautiniai žodžiai yra pasiskolinti tam tikroms, vienai ar kelioms reikšmėms perteikti, taigi jau skolinantis reikiama reikšmė ar reikšmės yra atrenkamos, kitos originalo kalbos žodžio reikšmės atmetamos, gal ir nežinomos. Toks apylaisvis žodžių reikšmių sistemos prisitaikymas savo reikmėms sudaro sąlygas prireikus tarptautiniam žodžiui suteikti papildomą, vartosenai reikalingą reikšmę, ją aktualizuoti tam tikra, kita, nei jis paprastai valdo, forma. Pavyzdžiui, veiksmažodis *diriguoti* reiškia vadovavimą tiesiogine ar perkeltine reikšme ir atitinka tokio lietuviško žodžio valdymo modelį, todėl ir atlikėjų kolektyvų pavadinimai, ir įvairių veiklų, procesų, metonimiškai siejamų su jų subjektais kaip atlikėjais, pavadinimai reiškiami naudininku, plg. *diriguoti orkestrui, chorui, ansamblui; muzikiniam gyvenimui, politikų veiksams, draugų atakoms, politiniam procesui*. Tačiau vartojamas galininkas, kai juo įforminami kūrinų, žanrų ir kitokio dirigavimo turinio pavadinimai, plg.: *diriguoti šiuolaikinių lietuvių kompozitorių kūrinius, baletą, operą, spektaklį, Mocarto muziką, Mocartą, „Skrajojantį olandą“, „tuščią taktą“*. Čia dirigavimas siejamas su muzikos kūrinio pateikimu, interpretavimu ir atitinka veiksmažodžius *interpretuoti, pateikti, pristatyti* (ką?), nors tokios reikšmės žodynai nepateikia. Galima tvirtinti, kad veiksmažodžio *diriguoti* reikšmę „interpretuoti, pateikti, pristatyti“ aktualizuoja galininko forma, vartojama su dirigavimo turinio pavadinimais (apie formomis aktualizuojamas reikšmės taip pat yra atskiras poskyris). Bent kiek ryškesni valdomų formų polinkiai vartosenoje turėtų būti svarbus kriterijus tarptautinių

žodžių valdymo ryšiams nustatyti.

Kai kada vartojama tokia valdomoji forma, kuri nėra susijusi su sinonimiškais žodžiais. Būdvardis *analogiškas* žodynuose aiškinamas pirmiausia lietuvišku sinonimu *panašus*, dar žodžiais *toks pat*, *atitinkantis*, tačiau nė vienas jų naudininko nevaldo. O vartoseną (Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno duomenimis) liudija beveik tik naudininką, vienas kitas pavyzdys yra ir su prielinksniu su konstrukcija, pvz.: *Šis klausimas visiškai **analogiškas** Leibnizo keltam **klausimui**; Vilniuje išėjo **analogiškas** „Vilčiai“ leidėjo bendrovės dvisavaitinis laikraštis; Šis spektras yra **analogiškas** Saulės **spektrui**; Šalutinio dėmens vaidmuo viso prijungiamojo sakinio atžvilgiu gali būti visai **analogiškas** su atitinkamos sakinio dalies **vaidmeniu**.*

Taigi sisteminiai kalbos vienetų požymiai nėra pakankami tarptautinių žodžių valdomų formų parinkimo sprendiniams, tiek pat svarbūs vartosenos polinkiai ir iš vartosenoje paplitusių formų bendrinamos tarptautinių žodžių reikšmės, ne visada turinčios lietuviškų žodžių atitikmenų. Vartosenos polinkiai gali kisti, tad nėra griežti ir tarptautinių žodžių valdymo ryšiai.

Šiais probleminių atvejų analizės pavyzdžiais (*Gramatikoje* jų yra kur kas daugiau) norėta parodyti, kaip kalbos sistemos apibūdinimas, sudarantis didžiąją *Praktinės gramatikos* tam tikro sluoksnio aprašo dalį, čia pat pritaikomas konkrečioms, siauresniems vartosenos klausimams spręsti.

Kartu *Praktinėje gramatikoje* daug kur nurodomi šaltiniai, kuriuose galima rasti daugiau informacijos svarstomu klausimu, pasitikrinti nenorminius atvejus, bet panašius į aptariamuosius, apskritai pasitikslinti aprašomo kalbinio reiškinių normos ribas. Kalbos vartosenos įvairovė yra didelė ir toli gražu ne visi abejones vartotojams galintys kelti klausimai yra paminėti ir aptarti, bet daugelį jų įvertinti turėtų padėti aprašomos bendresniosios kalbos sistemos ypatybės.

Praktinė gramatika nemokamai prieinama Valstybinės lietuvių kalbos komisijos svetainėje (skyriuje *Aktualūs leidiniai*).

Straipsnių ciklas „Lietuvių kalbos naujovės ir įdomybės“. Straipsnį rėmė Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

Jei norėtumėte publikuoti visą straipsnį ar jo dalį, prašom nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.